

ΤΑ ΤΡΕΧΟΥΜΕΝΑ ΝΕΡΑ Η ΦΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΦΙΛΙΑΣ

του Πέτρου Σολωμού, 2007

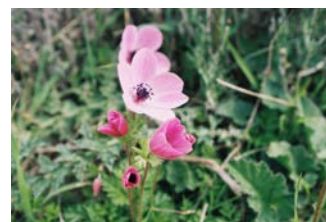
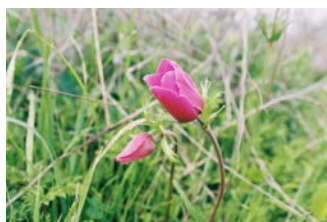

Η Φιλιά ντυμένη στα καταπράσινα

Η Κοινότητα Φιλιάς βρίσκεται στο διαμέρισμα Μόρφου της επαρχίας Λευκωσίας. Είναι κτισμένη μεταξύ δύο ποταμών της Κύπρου, του Σερράχη και του Οβγού. Η περιοχή, λόγω της μορφολογίας και της πλούσιας πανίδας και χλωρίδας της, κατοικήθηκε από αρχαιοτάτων χρόνων και ανέπτυξε πλούσιο πολιτισμό δια μέσου της Νεολιθικής και Χαλκολιθικής εποχής, καθώς και της Πρώιμης εποχής του Χαλκού. Κατά τις ανασκαφές που έγιναν στην περιοχή του Βασιλικού (Λαξιά του Κάσινου) το 1942-1943 με επί κεφαλής τον αείμνηστο Πορφύριο Δίκαιο, η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως πολύ σημαντικά ευρήματα με αποτέλεσμα η προϊστορική αυτή περίοδος της Πρώιμης Χαλκοκρατίας (μέσα του 3^{ου} αιώνα π.Χ.) δίκαια να ονομαστεί από τους αρχαιολόγους ως «**Πολιτισμός της Φιλιάς**».

Από το χωριό Δένεια μέχρι και την Κυρά η μορφολογία της περιοχής αποτελεί μια μακρόστενη πλαγιά, η οποία στα νότια της συνδέεται με μια μεγάλη σε έκταση καφκάλλα, ενώ από τις παρυφές της και προς τα βόρεια εκτείνεται μια στενόμακρη κοιλάδα, όπου ρέει ο Οβγός ποταμός. Η πλαγιά αυτή ήταν η φυσική κληρονομιά της Φιλιάς, για το λόγο ότι σε όλη τη χωρητική περιοχή της υπήρχαν πάρα πολλές φυσικές πηγές νερού. Υπήρχαν τα τρεξιμιά και αρτεσιανά νερά, τα οποία οι κάτοικοι τα διοχέτευαν σε τεχνικές δεξαμενές και στη συνέχεια με τη βοήθεια της φυσικής βαρύτητας, λόγω της διαφοράς υψομέτρου, τα χρησιμοποιούσαν για αρδευτικούς και κτηνοτροφικούς σκοπούς. Με την πάροδο του χρόνου και λόγω των μεγάλων αναγκών για άρδευση, οι γεωργοί αναγκάστηκαν να κατασκευάσουν υπόγεια λαούμια με λάκκους και να τα ενώσουν με τις φυσικές πηγές με σκοπό να αυξήσουν την ποσότητα του νερού.

Υπολογίζεται ότι στα όρια της Φιλιάς υπήρχαν 39 δεξαμενές αποθήκευσης αυτών των νερών. Λόγω της χρησιμοποίησης και των νερών του Οβγού ποταμού, ο οποίος έρεε ολόχρονα, η περιοχή ήταν πλούσια σε χλωρίδα και πανίδα, με πάρα πολλά δέντρα, θάμνους και άγρια βλάστηση και αποτελούσε επίσης καταφύγιο για ντόπια και αποδημητικά πουλιά. Μέχρι και πρόσφατα υπήρχαν στη γύρω περιοχή χελώνες, νερόφιδα, χέλια, καβούρια και ψάρια, είναι δε χαρακτηριστικό ότι μέχρι το 1965 μερικοί κάτοικοι της Φιλιάς ασχολούνταν με την αλιεία ψαριών και χελιών μέσα από τον Οβγό ποταμό. Στην περιοχή κυριαρχούσαν τα ελαιόδενδρα μαζί με τις εποχιακές φυτείες, όπως βαμβάκι, λινάρι, σιτάμι, σιτάρι, κριθάρι, αρτυσιά, πατάτες, καρπούζια, πεπόνια, καρότα, παντζάρια, αγκινάρες και άλλα. Μια από τις διάφορες εκδοχές λέει ότι η Φιλιά πήρε το όνομά της από τα πολλά φύλλα (την πυκνή βλάστηση) που υπήρχε στην περιοχή, γι' αυτό γράφεται και ως **Φυλλιά**.

Η φυσική ομορφιά του φιλιώτικου κάμπου

Η ιδιοκτησία των τρεξιμιών νερών μαζί με τις δεξαμενές τους ανήκε σε οικογένειες Φιλιωτών. Η κάθε οικογένεια είχε και τη δική της δεξαμενή, την οποία χρησιμοποιούσε για γεωργικούς και κτηνοτροφικούς σκοπούς. Με την πάροδο του χρόνου και μεγαλώνοντας οι οικογένειες, μερίδιο της δεξαμενής μεταβιβαζόταν στους κληρονόμους. Το μερίδιο ιδιοκτησίας του καθενός και το ποσοστό του νερού που δικαιούταν να χρησιμοποιήσει καθοριζόταν με τις ώρες με βάση το εικοσιτετράωρο, οι οποίες αναγράφονταν και στον επίσημο τίτλο ιδιοκτησίας. Με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε για κάθε δεξαμενή αρδευτικός εθελοντικός σύνδεσμος για τη διαχείριση και κατανομή του νερού με βάση τον τίτλο ιδιοκτησίας. Ο σύνδεσμος επιλαμβάνονταν επίσης του καθαρισμού της δεξαμενής και των αυλακιών, της δημιουργίας χωματένιων αυλακών και άλλου τύπου διοχέτευσης του νερού στα χωράφια, καθώς και οποιωνδήποτε άλλων σχετικών προβλημάτων προέκυπταν.

Η κεντρική (αριστερά) και η ανατολική (δεξιά) πλαγιά με τις πλούσιες φυσικές πηγές νερού

Όλες οι δεξαμενές και τα τρεξιμιά νερά του χωριού έχουν τη δική τους ξεχωριστή ιστορία και ονομασία. Τα ονόματα τους προέρχονται συνήθως από τη μορφολογία της περιοχής, τυχόν ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην περιοχή και το όνομα του πρώτου ιδιοκτήτη. Μερικά από τα ονόματα των δεξαμενών και των τρεξιμιών νερών που διασώζονται στα όρια της Φιλιάς είναι τα ακόλουθα:

Το Βρυσί,
Του Τόφα
Το Τσιουβλίτσι
Η Κουτσάτζιενη
Το Δοξαμενού
Του Χαραλαμπή
Της Αούστας
Των Πανάων
Ο Τζιοίλικας
Του Χρύσανθου
Ο Παλιόμυλος
Οι Λάκκοι
Η Περβόλα
Του Αλουπού
Δίπλα από το σπίτι του Θεούλα
Του Χτζηδαμιανού
Του Χατζηγιωρκαλλή
Του Μυλόρτου
Του Χωρκού (η Φουντάνα και το Λαούμι)
Δίπλα από το σπίτι του Κυριάκου της Χατζηπραξούς
Δίπλα από το σπίτι του Πέσολωμου
Ο Δράκος
Το Βασιλικό
Ο Τζιελεφός
Του Πασκάλη
Της Αμαξώστρατας
Του Χατζηνικόλα (η Καννούρα)
Του Καμπούρη (η Βραστούα)

Η Δεξαμενή του Χωριού

Η Δεξαμενή του Τζιοίλικα

Η Δεξαμενή του Πανάου

Το νερό όσων από τις φυσικές αυτές πηγές βρίσκονταν γύρω και μέσα στο χωριό χρησιμοποιείτο επίσης και για οικιστικούς σκοπούς. Συνήθως κατά τα πρωινά και τα απογεύματα οι γυναίκες πήγαιναν στη βρύση με τις στάμνες, τις κούζες, τις κουκουμάρες και άλλα δοχεία για να μεταφέρουν νερό στο σπίτι και να γεμίσουν τα πιθάρια για να το χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια ως πόσιμο και για τις άλλες ανάγκες του σπιτιού. Άλλες πάλιν οικογένειες είχαν δικό τους λάκκο στο σπίτι και με τα αλακάτια έφερναν το νερό στην επιφάνεια και το χρησιμοποιούσαν ως πόσιμο, καθώς και για τις άλλες οικιακές τους ανάγκες.

Εκτός από την κύρια χρήση του νερού από τις φυσικές πηγές, οι κάτοικοι το εκμεταλλεύονταν επίσης και για άλλους χρήσιμους και αναγκαίους σκοπούς. Μέσα στις δεξαμενές ή τα ρυάκια οι βοσκοί συνήθιζαν να πλένουν και να καθαρίζουν τα μαλλιά που έπαιρναν από τα πρόβατα τους, ενώ οι γεωργοί να πλένουν τα γεωργικά τους προϊόντα, όπως για παράδειγμα τα καρότα. Μέσα

δε στα νερά του Οβγού ποταμού, λόγω της ολόχρονης τότε ροής του, οι βοσκοί έλουαν τα πρόβατά τους, ενώ οι γεωργοί της γύρω περιοχής συνήθιζαν να καθαρίζουν και να επεξεργάζονται διάφορα γεωργικά προϊόντα, ειδικότερα το λινάρι, που σημειώνεται ότι αφθονούσε παλαιότερα στην περιοχή. Ο Βροχός και το Δίμμα της Ζωδκιάτισσας είναι τοπωνύμια περιοχών της Φιλιάς, αλλά και σημεία του ποταμού Οβγού, όπου οι Φιλιώτες γεωργοί, αλλά και γεωργοί από άλλα γειτονικά χωριά, όπως Ζωδιάτες, Κατωκοπίτες και Μασαριώτες συνήθιζαν να επεξεργάζονται το λινάρι. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Οβγός ποταμός, εκτός από το πολύτιμο νερό του, ήταν επίσης πλούσιος σε καλαμιώνες, “βλούι” και “σκλινίτζια”, προϊόντα που επεξεργάζονταν και αξιοποιούσαν οι αγρότες για την κατασκευή οικοδομικών υλικών, όπως ψαθαριών, καθώς και στην καλαθοπλαστική και καρεκλοποιεία.

Ο Οβγός ποταμός

Στις περιοχές των τρεξιμιών νερών παλαιότερα απαγορευόταν η τεχνική ανόρυξη μεγάλων διατρήσεων για να μην επηρεασθεί η ροή των φυσικών πηγών. Όμως η παρατεταμένη ανομβρία που παρατηρήθηκε κατά τα τελευταία χρόνια, μαζί με τις ολοένα και αυξανόμενες γεωτρήσεις στο χωριό και τη γύρω περιοχή, επηρέασαν αρνητικά τη ροή του νερού από τις φυσικές πηγές, με αποτέλεσμα το 1974, που οι κάτοικοι εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό λόγω της τουρκικής εισβολής, να τρέχουν 10 μόνο πηγές.

Από πληροφορίες, δυστυχώς, όλα ανεξαιρέτα τα τρεξιμιά και αρτεσιανά νερά που για αιώνες αποτελούσαν τον φυσικό πλούτο της Φιλιάς έχουν στερέψει λόγω της υπερβολικής άντλησης από μεγάλο βάθος με μηχανικά μέσα. Εκείνο το καταπράσινο σε όλη την πλαγιά των φυσικών πηγών και την κοιλάδα του Οβγού, από τη Δένεια μέχρι την Κυρά, έχει τώρα περιοριστεί σε μια μόνο μικρή περιοχή κατά μήκος του ποταμού Οβγού. Από τις υπόλοιπες περιοχές, μερικές καλλιεργούνται με σιτηρά και άλλες παραμένουν εντελώς ακαλλιέργητες. Εκείνα τα παραδεισένια χώματα ποτίσαμε με το αίμα και τον ιδρώτα μας και σ' εκείνα ακριβώς τα δικά μας χώματα είμαστε βέβαιοι ότι σύντομα θα επιστρέψουμε.